

V МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ

сакральні концепти („Бог їх злюбив”, „Спізнати любов Господню”), то також відчуємо і побачимо перегук цього роману з „найсуттєвішими” домінантами оцінної шкали Рота-публіциста.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрухович Ю. Дезорієнтація на місцевості.—Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 1999. 123 с.
2. Дзись Т. Йозеф Рот і Богдан Лепкий: типологічні відповідності у творах ” Втеча без кінця” і ” Зірка” // Наукові записки. – Тернопіль: ТНПУ, 2004. – С. 316–336.
3. Рот Й. Білі міста. Пер. І. Андрущенко, вступ. ст. Ю. Бедрика. – К.: Смолоскип, 1997. – 213 с.
4. Рот Й. Марш Радецького. Пер. з нім. Є. Горевої. Авт. Передм. Д. Затонського. – К.: Юніверс, 2000. – 352 с.

МОТИВ РАЙСЬКОГО САДУ В УСНИХ НАРАТИВАХ ПРО НІМЕЧЧИНУ

Слободян Н. В.

аспірант,

*асистент кафедри німецької філології та методики навчання німецької мови,
асистент кафедри романо-германської філології,
Тернопільський національний педагогічний університеті
імені Володимира Гнатюка*

Образ райського саду завжди займав чільне місце в символічній системі народів впродовж віків. Викристалізувавшись на ґрунті біблійних текстів, символіка райського саду утвердилася майже в усіх виявах матеріальної та нематеріальної культури.

В історії культури образ раю виконував ряд певних функцій, найчастіше, виступаючи у ролі такого собі практичного посібника, особливо в епоху Відродження, інспіруючи до великих географічних відкриттів. Це підтверджує вислів, який здавна побутує в усній традиції народів: від фінікійців до португальців — усі великі географічні відкриття були нав'язні міфом райської країни. Проте слід зазначити, що рай — це насамперед архетип суспільної, колективної свідомості, адже в процесі дослідження різних образів раю можна виокремити тісний зв'язок між економічними та географічними умовами життя того чи іншого народу. Як зазначає Дж. Флемінг, «бедуїн, перебуваючи серед оази, бачить себе на небі, повному дерев і зелені, серед джерел і струмків; у єгипетській міфології сад Осіріса був для стародавніх єгиптян нічим іншим як уособленням полів долини Нілу; індіанці, для яких найбільшим лихом під час збору урожаю кукурудзи були посухи, вважали, що мертві, покидаючи цей світ, віддаляються в глиб води, і приписували їм

здатність перетворюватись на хмари, повні дощу» [5, с. 36]. Рай, таким чином, виконував функцію гармонізації суспільної взаємодії, відносин людини з природою, створюючи образи прекрасного та світлого, яке чекає на людину.

Для нас психолого-антропологічний підхід цікавий не так завдяки своєму змістовному аналізу образів раю, як своїми антропологічними висновками. Такий підхід дає можливість стверджувати, що рай також є архетипом свідомості, але тут йдеться скоріше про індивідуальну свідомість чи свідомість взагалі, для якої характерна певна психологічна інтенція та особливе метафізичне відчуття. Саме виходячи зі специфіки цієї інтенції, румунський філософ і дослідник міфології М. Еліаде пропонує розглядати і соціальну функцію раю. Насамперед, вона проявляється в можливості знайти певну точку опори в непостійному та невизначеному світі, вийти за межі хаосу, страху та тривоги. Це реалізується не лише завдяки вірі про щасливе позаземне життя. Міф про райський сад виконує важливі соціальні функції тут і зараз: від ідеального земного порядку до реалізації звичайної людської потреби у безпеці та в нормальній життєдіяльності [3, с. 244].

Найяскравіше реалізація розглянутої нами соціальної функції простежується в усних наративах про інші держави. Однією з таких «далеких земель» є Німеччина, яка вже декілька десятиліть, з часів падіння Берлінської стіни, стала приваблювати мігрантів з усіх куточків Європи своєю потужною економікою і широким ринком праці, що, в свою чергу, породило цілий пласт народної творчості, яка творилась на уявленнях про чужу та далеку землю, на основі побаченого та почутого від інших.

Слід підкреслити, що топос саду має певну низку характерних для нього маркерів. Своє визначення цього терміна подає Т. Динниченко, зазначаючи, що це «значуща семіотична, культурно-типологічна одиниця, яка постає в тексті у вигляді художнього образу з просторовими характеристиками опозитивного типу» [2, с. 69]. Подану вище опозицію ми можемо простежити в записаних та розшифрованих нами усних наративах про Німеччину.

Наприклад, Дрезден за часів Другої світової війни були повністю зруйнували, і на даний час там стрімкими темпами йде реставрація всіх зруйнованих будівель і взагалі заново почалося будівництво. Не місто, а просто райський сад! Вони залишають все у первинному стані, тобто як воно було. Вони не намагаються будувати щось нове. А у нас, наприклад, візьмемо м. Івано-Франківськ, то там взагалі зараз не дбають про архітектурні пам'ятки. Замість старих, які б добре було реставрувати, або відкрити якийсь музей, вони їх руйнують і будують нові 9-поверхові будинки. (Записано 25.05.2021 р. від ДОВ, 42 років, м. Івано-Франківськ. Період перебування в Німеччині: 2011 р.).

Мені запам'яталася архітектура і менталітет німців. Там надзвичайно красиві міста, які оздоблені різними будинками: трьохповерховими, чотирьохповерховими; вони аж надто привабливі. Споруди виглядають дуже пишно і розкішно...

«Якщо ти хочеш добре мати,

Не зважай на все, що є!

Подивись на німців

V МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ

І подивись на своє». (Записано 30.10.2020 р. від ДІМ, 43 роки с. Старий Скалат, Тернопільська обл. Перебування в Німеччині: січень – квітень 2017 р.).

Рай, будучи міфологічним синонімом «золотого віку», в соціокультурному аспекті є втіленням мрії про досконале суспільство [1, с. 86]. В усній народній творчості цей мотив набув поширення за часів існування Запорожжя, «де всі рівні та незалежні, багаті та щасливі, заможні та войовничі, коріняться як в об'єктивних причинах – особливому суспільному положенні козацтва, так і в чинниках суб'єктивних – бажанні запорожців створити власний ідеальний образ серед селян та інших суспільних верств» [4, с. 51]. У нашому дослідженні таким суспільство постає Німеччина, набуваючи завдяки колективній думці респондентів утопічних ознак.

«З першу хочу звернути увагу, що Німеччина є надзвичайно чистою країною. Мене здивувала чистота на вулицях... Ціни зовсім інші в Німеччині, якість продуктів, навіть ставлення тих самих продавців до клієнтів зовсім інше: краще, приємніше. Розкажую вам зі свого досвіду... Привітність людей вразила мене. Ідучи по вулиці, на тебе ніхто не подивиться косо, вони завжди посміхаються.

На мою думку, типовими рисами характеру німців є дисциплінованість, охайність, точність, економність. Всі рішення вони приймають неспішно. Можу додати ще працьовитість. За кордоном німців легко впізнають по тому, що в них акуратний стиль одягу, впевненість у кожному русі. (Записано 08.10.2021 р. від НАС, 52 роки, с. Ясенівці, Львівська обл. Перебування в Німеччині: 2011 р.).

«Німці взагалі дуже законослухняні, вони поважають владу і ніколи не зроблять те, що не є по закону. Вони не женуться за модою, не надають значення одягу, вони скромні дуже. В них немає такої пихи. Звісно, молоді сім'ї вже більше слідкують за модою, а ось ці, що старші, то вони дуже прості, дуже довірливі. В них закон працює на них. Німці, якщо не праві, то вони завжди визнають свої помилки, попросять вибачення. Вони дуже пунктуальні і в них все має бути ідеально, тому така і ідеальна країна». (Записано 30.10.2021 р. від БРГ, 48 років, с. Українка, Рівненська обл. Перебування в Німеччині: вересень 2009 р.).

Дуже часто наші респонденти вдаються до підкреслення певної гармонізації між суспільство та природою, переповідаючи історії з життя про побут та умови проживання. Якщо розглядати структуру записаних нами наративів, — це одна з найбільш розгорнутих сцен. Стосовно ж семантики складається враження, що оповідач хоче переповісти найменші, найдрібніші деталі всього того, що він зміг побачити.

Там на подвір'ї в нас жили зайчики, звичайні дикі зайчики. Не дай Бог було їх вчепити. Ми жили в приватному будинку собі, самі українці, і ми так зранку відкриваєм віконечко, а в нас під дверима сидить зайчик. Там жила ціла сім'я, вони повсюди бігали. Там не так, як в нас, що всі йдуть на охоту і вистрілюють диких тварин, зайців там не можна чіпати. Ну з цим там все дуже строго. (Записано 24.05.2021 р. від СОІ, 53 роки, м. Чортків, Тернопільська обл.)

Як бачимо, в розглянутих нами наративних текстах про Німеччину образ райського саду набуває просторової характеристики, яка часто реалізується через опозицію, та в соціокультурному аспекті є втіленням мрії про досконале суспільство,

У МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ

таким чином набуваючи утопічних ознак, які розкриваються через певну ідеалізацію суспільства загалом та його гармонізацію з природою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вишницька Ю. Міфологема «Острів» як одна з домінант міфосценарію «Віднайденного/Втраченого Раю». Актуальні питання філологічних наук: наукові дискусії: Міжнародна науково-практична конференція. С. 85-88.
2. Динниченко Т. Інтертекстуальний перегук повісті А. Жіда «Ізабель» і п'єси А. Чехова «Вишневий сад». Збірник наукових праць (філологічні науки) № 14, 2019. С. 68-73.
3. Еліаде М. Трактат з історії релігій / Пер. з фр. Олексія Панича. К.: Дух і Літера, 2016. 520 с.
4. Павленко І. До питання про соціально-утопічні мотиви в українському фольклорі (на матеріалі легенд та переказів про Запоріжжя). Літературний процес в контексте етнокультур. 2005. С. 51-53.
5. Fleming J. The Roman de la Rose. A Study in Allegory and Iconography. Princeton: Princeton University Press, 1969. 257 p.

ІСТОРІЯ РОСІЙСЬКОГО АГЕНТА В ОПОВІДАННІ КАРЛА ЕМІЛЯ ФРАНЦОЗА «МАРТИН РУБЕЛЬ»

Притолок С.А.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри німецької філології та
методики навчання німецької мови*

*Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка*

Оповідання «Мартин Рубель» Карла Еміля Францоza, опубліковане у 1877 році у збірці «Від Дону до Дунаю» для німецькомовної читацької аудиторії, охоплює події часів розпаду Габсбурзької імперії і привертає особливу увагу, оскільки його тематика вирізняється із звичного літературного репертуару австрійського письменника. Із властивою йому тонкою іронією і прозорливістю Француз описує історію галичанина Мартина Барчинського, який став агентом таємних спецслужб царської Росії, що активізували свою підпільну діяльність на території Східної Галичини та Буковини, котрі входили на той час до Австро-Угорщини, з надією відколоти їх від старої імперії і в майбутньому приєднати до російської. Атмосфера твору відтворює напружену політичну ситуацію, зумовлену боротьбою різних суспільних сил та національних рухів в кінці 19-го століття за сфери впливу на східні провінції Габсбургів.

Твір починається зі вступу наратора, в якому він розповідає, що перша зустріч із Мартином відбулася, коли той був зовсім малим і «носив лише одну